

Van limonade vergeet je niks

Marjoleine de Vos

Recensie van: Thecla Rondhuis (2001) *Jong en wijs. Filosoferen met kinderen*. Amsterdam, Piramide.

Kinderfilosofie is in. Wie voor de aardigheid eens op internet kijkt, vindt pagina's vol suggesties, links, vragen en boeken. Er wordt wervend gesproken over de grote zinvolheid van filosofielessen op school, en dan niet van zoiets saais als geschiedenis van de filosofie, maar écht filosoferen. Met kinderen.

Echt filosoferen betekent in dat verband: vragen stellen. Vragen als: kunnen dingen voelen, ben je je naam, wat betekent mooi, zijn dieren evenveel waard als mensen, zou je voor altijd willen leven, hoe ziet een gedachte eruit, et cetera. Het soort vragen waarop het niet makkelijk is om meteen een antwoord te geven, want als je even doordenkt dan zit het eigenlijk altijd behoorlijk ingewikkeld. En kinderen, zo blijkt wel uit verslagen van dergelijke 'filosofische gesprekken', kunnen best doordenken.

In het vorig jaar verschenen boek *Jong en wijs. Filosoferen met kinderen* van Thecla Rondhuis (haar tweede bundel alweer), kan men zien hoe gesprekken over onderwerpen als bovengenoemde verlopen met kinderen tussen elf en veertien jaar oud, uit de laatste groepen

van de basisschool en de eerste van de middelbare school. Rondhuis heeft haar boek in negen afdelingen onderverdeeld die titels dragen als 'Wat is echt?', 'Ik', 'Vage grenzen' en dergelijke. Elke afdeling wordt voorafgegaan door een korte inleiding waarin het onderwerp en het soort vragen en problemen die daarbij aan de orde komen, uiteengezet worden. In zekere zin zijn die inleidingen korte samenvattingen van wat er gaat volgen. Na de inleiding lees je de gesprekken die uitsluitend bestaan uit wat de kinderen zeggen, een stem van de meester of juf zit er niet bij. Die gesprekken gaan bijvoorbeeld zo:

'Gjält: Als je koning bent over alles

...

Thomas: Een koning die zegt dat hij koning is over alles, daar klopt iets niet aan. Want die koning zou dan ook koning moeten zijn over andere koningen en die zeggen dan weer ...

Reina: Maar wie zegt wat alles is? Misschien vindt hij alleen z'n eigen land alles.'

Of:

'Salid: Je gezicht verandert elke keer. Je krijgt rimpels. Mannen krijgen baarden. Maar het blijft jouw gezicht.

Milou: Het verandert alleen van binnen.

Cindy: Nee, het verandert juist van buiten.

Boris: Wat niet verandert is dat 'ik' het ben, ik, jezelf. Je denkt: ik heet Boris. Je onthoudt je naam. En je blijft beweren dat het je naam is, omdat jij het bent.

Cindy: Maar waarom lijk ik dan nog steeds op mezelf?

Het zijn geen oninteressante vragen die hier gesteld worden, wat is een koning, wat is je echte gezicht, en de kinderen attaqueren die vragen ook meteen serieus. Ze komen daardoor altijd al snel op andere vragen ('Wat is alles?') en moeten zich ook meestal al gauw afvragen wat eigenlijk de betekenis is van de woorden die ze gebruiken. Absolute begrippen blijken niet te bestaan, grenzen vervagen, zekerheden verdampen, en van geen enkel woord is eigenlijk helemaal goed te zeggen wat het betekent. Zelfs het woord 'koud' blijkt in een bepaald gesprek uiteindelijk van elke betekenis ontdaan te kunnen worden, anders dan dat het koud is wanneer je het koud vindt. De kinderen spreken hun bewondering uit voor mensen die woordenboeken samenstellen, want die moeten, denken ze, voor elk woord een dergelijk gesprek voeren.

Zo'n overweging is wel komisch, zoals de kinderen ook vaak verrassen door

hun snelle reacties en hun intelligente opmerkingen. Je kunt je zeker voorstellen dat ze er kritischer van leren denken, zoals de pleitbezorgers van kinderfilosofie beweren, en ook dat ze zich meer bewust raken van de taal die ze gebruiken en van de moeilijkheden die daaraan kleven.

Daarmee zijn de voordelen wel zo'n beetje genoemd. Want een probleem is dat de gesprekken nergens toe leiden en weliswaar zekerheden op losse schroeven zetten, maar daar helemaal niets voor in de plaats stellen. De een z'n mening is niet die van de ander, wat de een mooi vindt, vindt de ander lelijk, wat de een eerlijk vindt, vindt de ander oneerlijk – en zo dwalen de gesprekken menigmaal richting algeheel relativisme. Er ontbreekt soms ook iemand die op een cruciaal moment een sturende vraag stelt – in een gesprek over 'eerlijk winnen' is steeds de vooronderstelling dat winnen alleen eerlijk is als de twee die strijden helemaal gelijk zijn met precies dezelfde kansen en handicaps en zelfs gehinderd, of niet, door precies hetzelfde toeval: 'Als je met geluk wint, ben je niet eerlijk kampioen', maar er wordt niet gesproken over wat 'eerlijk' eigenlijk betekent. Niet vals spelen of helemaal hetzelfde zijn? Uiteindelijk trekt het kind dat aanvankelijk het meest op elk verschil tegen was, een aarzelende conclusie: 'Verschillend zijn is aan de ene kant misschien eerlijk, aan de andere kant niet.' Maar je zou toch wel willen dat er iemand was die erop wees dat 'helemaal gelijk' niet bestaat en dat we daar misschien om te beginnen maar eens vanuit zouden moeten gaan. Bestaat eerlijkheid dan dus niet?

Je weet eigenlijk nooit zeker of de kinderen tot (deel)conclusies komen of dat ze alleen maar wat praten om het praten. Over de houdbaarheid van een standpunt gaat het nooit, over juiste argumentatie ook niet, en ook met feiten wordt nogal losjes omgegaan, hoewel die soms de discussie zeer zouden kunnen vereenvoudigen.

Het is niet helemaal duidelijk waarom kinderfilosofie zo losgemaakt is van enige filosofische kennis. Kinderen zijn heus niet te dom om iets te kunnen begrijpen van de standpunten en inzichten van filosofen die hen voorgegaan zijn, en kennis daarvan zou het geheel wellicht wat minder vrijblijvend kunnen maken. Nu lijkt deze ‘filosofie’ vooral een aardige manier om met een klas te praten en ze te leren na te denken en naar elkaar te luisteren – op zichzelf nuttige vaardigheden, maar met filosofie hebben ze nauwelijks te maken.

Voor de in filosofie geïnteresseerde lezer van *Jong en wijs* wordt al dat vrijblijvende gepraat op den duur nogal saai. Zó ontzaglijk origineel zijn die kinderen nu ook weer niet, heel vaak zeuren ze ook wel gewoon een beetje over dingen die net naast de kwestie liggen. Als volwassen lezer zou je vaak maar al te graag willen weten wat de filosofische stand van zaken op een bepaald gebied is, en in welk kamp of welke stroming de kinderen zich bevinden – dan zou de lezer er ook nog wat van opsteken. Dat is nu niet het geval. Wie zelf over één van deze onderwerpen een heel klein beetje heeft nagedacht, is vaak al een stuk verder dan de kinderen, die bovendien zelden een saillante formulering

voor hun mening vinden. Alles blijft in de lucht hangen en een indruk van grote vrijblijvendheid maakt zich van de lezer meester.

Lichtelijk potsierlijk wordt het zelfs als de kinderen van groep acht gaan praten over ‘Wie is de dronkaard en wat zijn zijn motieven’. Ze beginnen met veronderstellingen als dat de dronkaard wil vergeten en daarom drinkt en dat hij zich dan schaamt voor dat drinken en daarom drinkt. Dat zijn best aardige uitgangsgedachten. Maar al spoedig krijg je opmerkingen als: ‘Ja, en om te kunnen drinken moet hij iets hebben waarvoor hij zich kan schamen’, of iemand zegt dat limonade toch ook een mogelijkheid is (‘Van limonade vergeet je niks’, is de reactie) en niemand vraagt zich nog af of dat ‘vergeten’ nu echt wel het enige belangrijke was. Het gesprek eindigt met de vraag wat er met al die volle flessen moet gebeuren als de dronkaard stopt met drinken. Dat is allemaal zo véér bezijden het mogelijke punt en zo gespeend van elke ervaring of kennis dat het volmaakt onduidelijk is wie dit met belangstelling zou moeten lezen. Op dit soort plaatsen neigt het boek naar een filosofische pendant van boeken met grappige kindergezeden als *Juf er zit een weduwe in de boom*. Vertedering is hier nog de enig mogelijke reactie.